



# Excuses Slavernijverleden

Rapport I&O Research

# Colofon

**Uitgave**

I&O Research  
Piet Heinkade 55  
1019 GM Amsterdam

**Rapportnummer**

2022/287

**Datum**

november 2022

**Opdrachtgever**

NOS en Trouw

**Auteurs**

Asher van der Schelde  
Peter Kanne

**Copyright**

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.



# Inhoudsopgave

<b>Nog geen meerderheid voor excuses slavernijverleden</b>	<b>4</b>
Duidelijke meerderheid beschouwt Nederlandse rol in slavernijverleden als ernstig	4
Vier op tien voor excuses	4
Gevoelens bij excuses	5
Nederlanders met migratie-achtergrond zijn vaker voorstander	6
Klein deel vindt dat er financieel moet worden gecompenseerd	7
Onderzoeksverantwoording	7
<b>1 Rol Nederland in slavernijverleden</b>	<b>8</b>
1.1 Ruim zes op tien: Nederlandse rol was ernstig	8
1.2 Ook meerderheid autochtone Nederlanders ziet slavernijverleden als ernstig	9
<b>2 Excuses slavernijverleden</b>	<b>10</b>
2.1 Aandeel voorstanders excuses gestegen, nog geen meerderheid	10
2.2 Gevoelens bij excuses	10
2.3 Op links én centrumrechts neemt steun voor excuses toe	12
2.4 Nederlanders met migratieachtergrond vaker voor excuses	13
2.5 Erkenning van aangedaan leed gezien als belangrijkste	14
<b>3 Financiële compensatie</b>	<b>15</b>
3.1 Klein deel voor financiële compensatie	15
3.2 Compensatie vooral bedoeld voor landen die leden onder slavernij	16
3.3 Redenen om niet te compenseren	16
<b>4 Stellingen over het slavernijverleden</b>	<b>17</b>



# Nog geen meerderheid voor excuses slavernijverleden

In [juli 2020](#) was premier Rutte nog tegen Nederlandse excuses voor het slavernijverleden. Hij stelde dat een spijtbetuiging ‘alleen maar polariserend zou werken’. Inmiddels lijkt het erop dat die excuses er toch gaan komen. Op [3 november](#) jongstleden werd duidelijk dat het kabinet binnenkort excuses aan zal bieden voor de Nederlandse rol in het slavernijverleden. Ook zal het kabinet 200 miljoen euro uittrekken voor een bewustwordingsfonds.

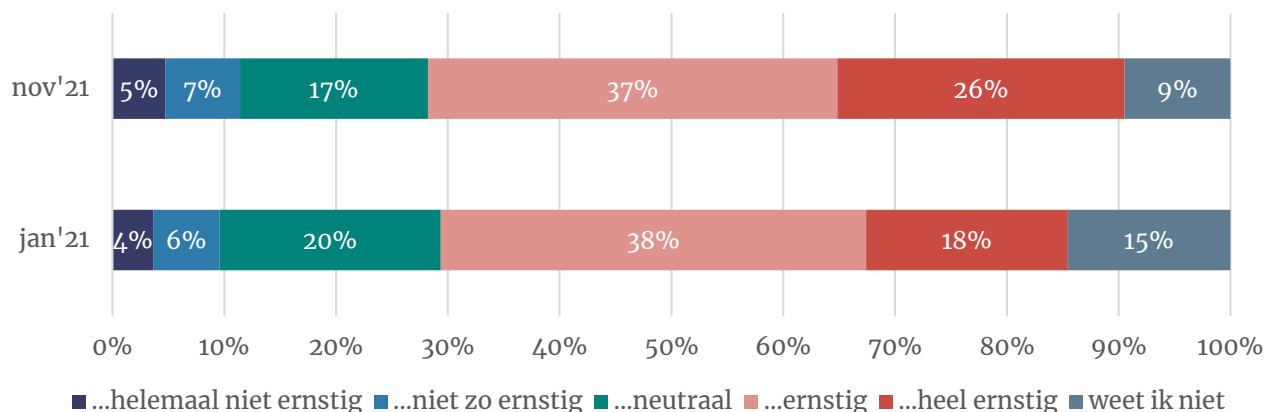
In februari 2021 onderzochten wij in opdracht van Trouw hoe Nederlanders aankijken tegen excuses. [Destijds](#) stelden drie op tien (31%) voorstander te zijn van excuses. De meerderheid (55%) was echter tegen.

Vanwege de naderende excuses van het kabinet analyseren we in dit rapport, in opdracht van NOS en Trouw, hoe de publieke opinie over dit onderwerp zich heeft ontwikkeld sindsdien.

## Duidelijke meerderheid beschouwt Nederlandse rol in slavernijverleden als ernstig

In januari 2021 gaf tien procent aan dat de rol van Nederland in het slavernijverleden helemaal niet of niet zo ernstig was. Meer dan de helft (56%) betitelde de Nederlandse rol wel als ernstig. Bijna twee jaar later is het deel dat deze mening onderschrijft sterk gestegen naar 63 procent. Ruim een kwart (26%) noemt het zelfs ‘heel ernstig’. Dat is een duidelijke toename ten opzichte van de laatste meting.

**Figuur 0.1: De rol van Nederland in het slavernijverleden was...**



## Vier op tien voor excuses

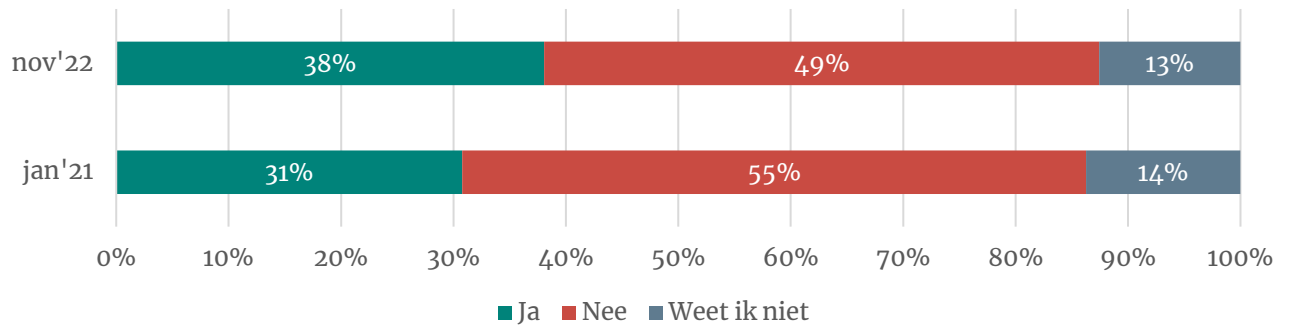
Inmiddels vinden vier op tien (38%) Nederlanders dat Nederland excuses moet maken voor haar rol in de slavenhandel. Ongeveer de helft is het hiermee oneens. In januari 2021 was het verschil tussen de voor- en tegenstanders beduidend groter. Toen vonden nog maar drie op tien (31%) dat excuses moesten worden gemaakt.

De toename in steun voor excuses is voornamelijk het gevolg van het feit Nederlanders zonder migratie-achtergrond gedeeltelijk van mening zijn veranderd. Inmiddels is een derde (32%) van deze groep voor excuses, terwijl dit in februari 2021 24 procent betrof.



Voorts zien we dat de steun onder kiezers van links-progressieve (nu in de meerderheid voor excuses) en centrumrechtse partijen (een op drie CDA- en VVD-kiezers is voor) is toegenomen. Kiezers die zich rechts van de VVD bevinden zijn bijna allemaal tegen excuses.

**Figuur 0.2: Wat vindt u, moet Nederland (als land) excuses maken voor haar rol in de slavenhandel in het verleden?**



### Gevoelens bij excuses

Voorstanders van excuses stellen vooral dat excuses belangrijk zijn als **blijk van erkenning**. Anderen voorzien ook positieve gevolgen voor nakomelingen van tot slaaf gemaakten. Hieronder enkele antwoorden ter illustratie:

“Dit is onze geschiedenis helaas en daar maken wij onze excuses voor.”

“Erkennen dat er toen flink misbruik van die mensen hebben gemaakt en dat mag niet meer gebeuren.”

“Uit onderzoeken blijkt dat het verleden van voorouders een invloed hebben op huidige generaties. Als door het excuus aanbieden en meer erkenning voor een betere en eerlijke samenleving werkt, denk ik dat het zeker van meerwaarde is.”

Er zijn echter meer tegen- dan voorstanders van excuses. Tegenstanders vinden het vaak **te lang geleden** om nu nog excuses te maken. Bovendien stellen velen dat dit niet generationeel overdraagbaar is. Anderen verwijzen naar andere actoren die ‘dan ook excuses zouden moeten maken’ zoals landen n.a.v. oorlogen, slavernij door andere volken of hedendaagse fenomenen zoals het lot van arbeidsmigranten in Qatar.

“Deze generatie is NIET verantwoordelijk voor wat er meer dan 100 geleden gebeurd is, de grootste onzin dus!”

“Ik vind het onzin, je kunt het betreuren, maar wij hebben van de fouten geleerd en ervoor zorgen dat het niet weer gebeurt.”

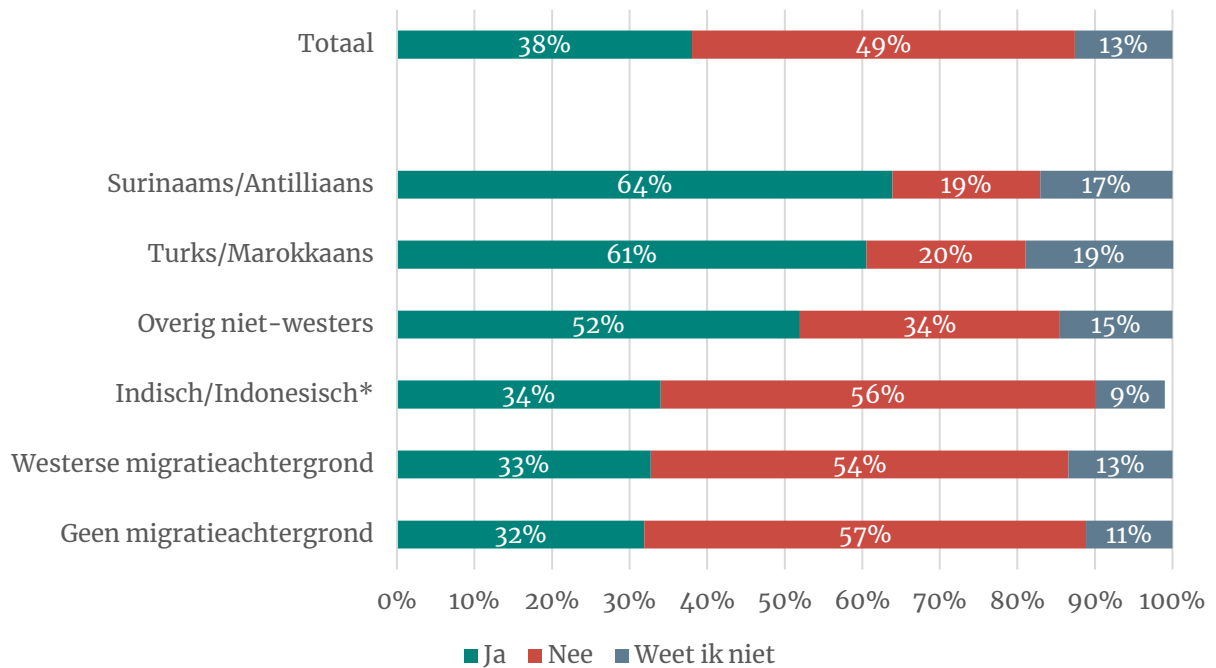
“Ik zou mij druk maken over landen waar nu op dit moment nog slavernij is! En waar kinderen worden verkocht ipv geld uitgeven aan een museum en een bewustwordings geldverslindend item, schandalig.”



### Nederlanders met migratie-achtergrond zijn vaker voorstander

Onder Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders is veel steun voor excuses vanuit de Nederlandse staat (64% voor, 19% tegen). Turkse en Marokkaanse Nederlanders denken ongeveer hetzelfde over de materie, terwijl Nederlanders die zichzelf beschouwen als Indisch of Indonesisch sceptischer zijn. vanwege het lage aantal waarnemingen van deze groep (n=39) moeten deze resultaten als indicatief worden beschouwd.

**Figuur 0.3: Wat vindt u, moet Nederland (als land) excuses maken voor haar rol in de slavenhandel in het verleden?** Naar achtergrond.





### Klein deel vindt dat er financieel moet worden gecompenseerd

Van de Nederlanders die voor excuses zijn vindt 25 procent dat er financieel gecompenseerd moet worden. Dat is ca. 9 procent van de hele bevolking. Een kleine minderheid dus. In januari 2021 betrof dit nog 5 procent van de totale bevolking.

Van de Surinaams/Antilliaanse bevolking in Nederland is zo'n 40 procent voor een financiële compensatie voor het slavernijverleden.

**Tabel 0.4: Vindt u dat er op deze excuses financiële compensatie of smartengeld moet volgen?**

Basis: Nederlanders die voor excuses zijn

	jan-21	nov-22
Ja	17%	25%
Nee	62%	50%
Weet ik niet	21%	26%

Als men vindt dat er gecompenseerd moet worden vooral genoemd: landen die leden onder slavernij (69%), nazaten (50%) en organisaties die strijden tegen racisme (44%). Een kwart (26%) vindt dat er geld moet naar onderwijsinstellingen die les geven over het slavernijverleden. Eerder werd bekend dat het kabinet niet van plan is nazaten van tot slaaf gemaakten financieel te compenseren maar wel geld wil steken in een fonds waaruit projecten worden betaald voor een betere bewustwording van ons slavernijverleden.

Vier à vijf procent van de totale bevolking is daarmee voorstander van compensatie voor nazaten van slaafgemaakten. Onder de Surinaams/Antilliaanse gemeenschap betreft dit ook een kleine minderheid van zo'n 20 procent.

### Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 11 tot maandag 14 november. In totaal werkten 1.457 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek.

Het grootste deel van de steekproef (n=1.243) is afkomstig het I&O Research Panel, 214 respondenten deden mee via PanelClix. Dit zijn allen Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond. De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken.

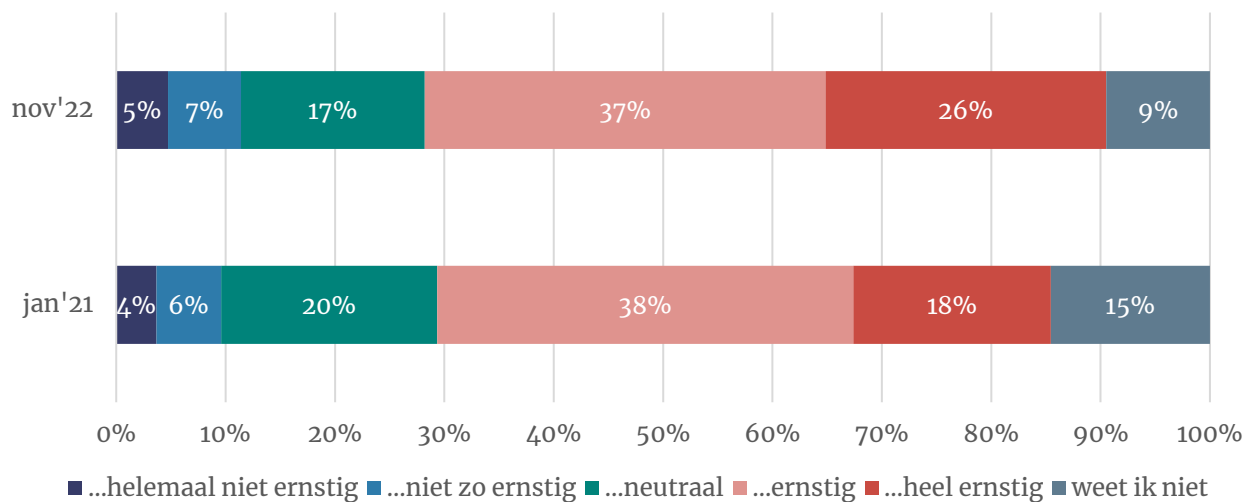


# 1 Rol Nederland in slavernijverleden

## 1.1 Ruim zes op tien: Nederlandse rol was ernstig

In januari 2021 gaf tien procent aan dat de rol van Nederland in het slavernijverleden helemaal niet of niet zo ernstig was. Meer dan de helft (56%) betitelde de Nederlandse rol wel als ernstig. Bijna twee jaar later is het deel dat deze mening onderschrijft sterk gestegen naar 63 procent. Ruim een kwart (26%) noemt het zelfs 'heel ernstig'. Dat is een duidelijke toename ten opzichte van de laatste meting.

**Figuur 1.1: De rol van Nederland in het slavernijverleden was...**





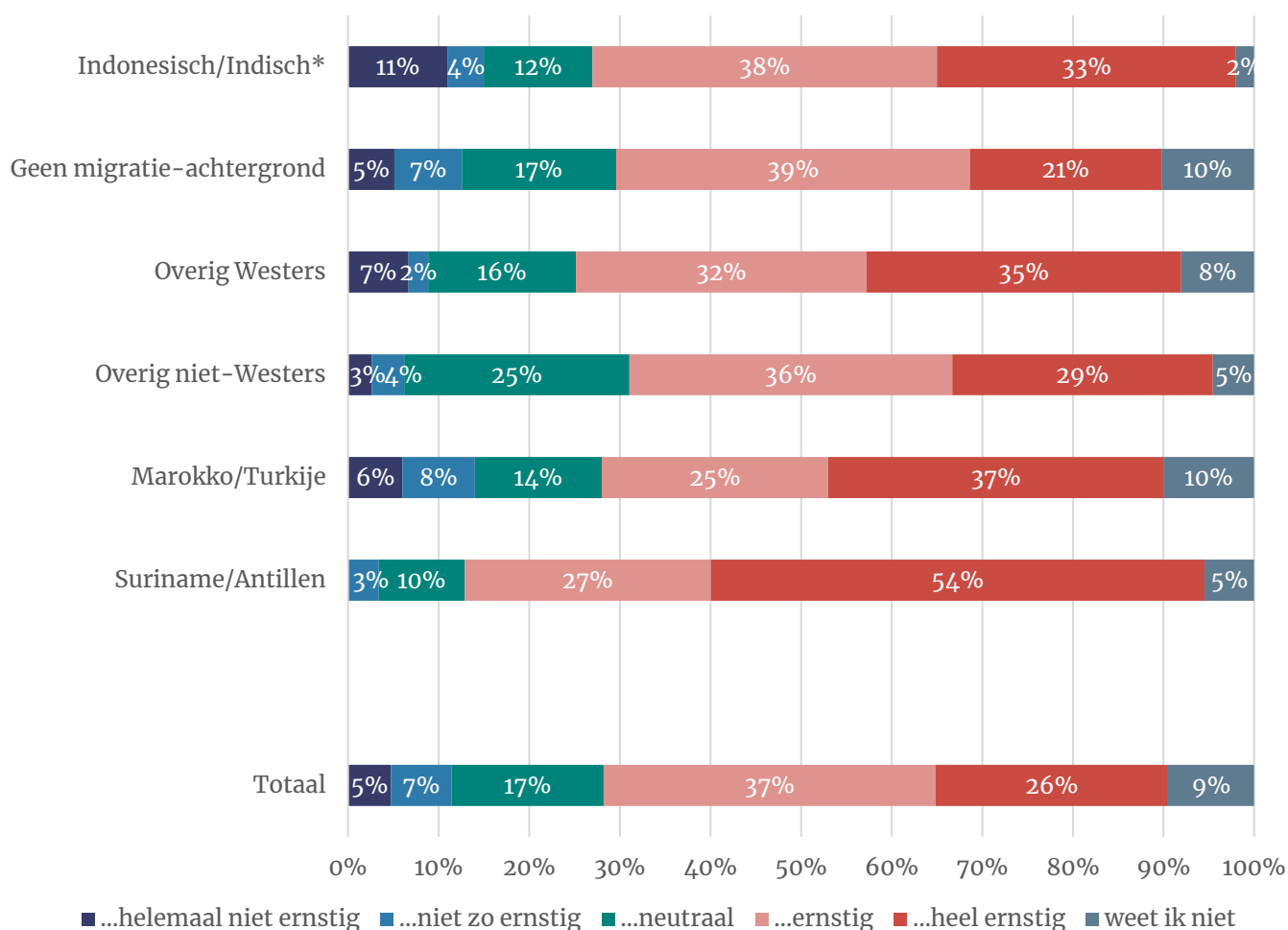
## 1.2 Ook meerderheid autochtone Nederlanders ziet slavernijverleden als ernstig

Ruim zes op tien (63%) Nederlanders ziet de rol van Nederland in het slavernijverleden als (heel) ernstig. Ook onder Nederlanders zonder migratie-achtergrond is dit het geval (60%).

Nederlanders van Surinaamse en Antilliaanse komaf zijn het vaakst geneigd de Nederlandse rol als ernstig te betitelen (81%).

In februari 2021 beschouwde 54 procent van de Nederlanders zonder migratie-achtergrond de Nederlandse rol als ernstig. Dat is in deze meting licht gestegen tot 60 procent. Onder Nederlanders met een niet-westerse achtergrond is weinig veranderd qua steun.

**Figuur 1.2: de rol van Nederland in het slavernijverleden was...** naar achtergrond

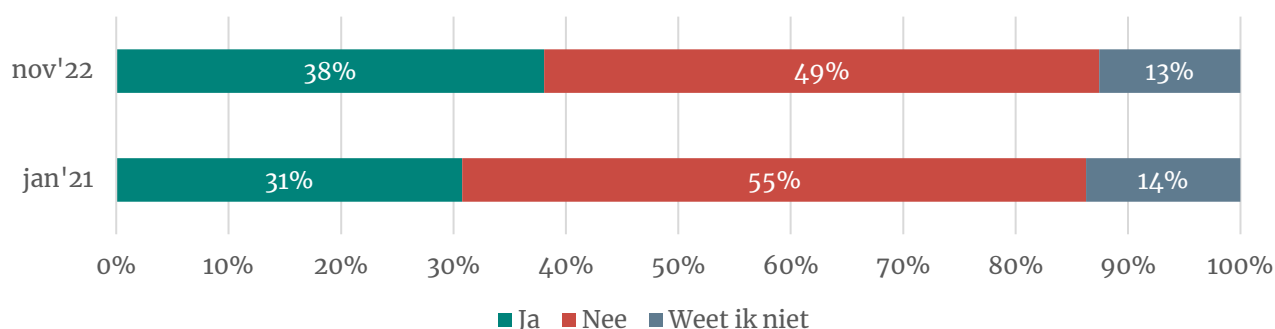


## 2 Excuses slavernijverleden

### 2.1 Aandeel voorstanders excuses gestegen, nog geen meerderheid

Inmiddels vinden vier op tien (38%) Nederlanders dat Nederland excuses moet maken voor haar rol in de slavenhandel. Ongeveer de helft is het hiermee oneens. In januari 2021 was het verschil tussen de voor- en tegenstanders beduidend groter. Toen vonden nog maar drie op tien (31%) dat excuses moesten worden gemaakt.

**Figuur 2.1: Wat vindt u, moet Nederland (als land) excuses maken voor haar rol in de slavenhandel in het verleden?**



### 2.2 Gevoelens bij excuses

We stelden Nederlanders de volgende open vraag: “Kunt u zeggen wat uw ideeën of gevoelens zijn bij het al dan niet maken van excuses voor het slavernijverleden?” Voorstanders van excuses stellen vooral dat excuses belangrijk zijn als **blijk van erkenning**. Anderen voorzien ook positieve gevolgen voor nakomelingen van tot slaaf gemaakten. Hieronder enkele antwoorden ter illustratie:

“Dit is onze geschiedenis helaas en daar maken wij onze excuses voor.”

“Goed om te benoemen dat onze welvaart deels te danken is aan inzetten van tot slaaf gemaakten. Ik zie nu in Nederland voorbeelden van uitbuiten van personeel, over de rug van mensen worden winsten gemaakt zonder goede arbeidsvoorwaarden en huisvesting.”

“Hier mag veel meer aandacht voor zijn.”

“Erkennen date toen flink misbruik van die mensen hebben gemaakt en dat mag niet meer gebeuren.”

“Geeft een goed gevoel, je doet recht aan een ander zijn gevoel.”

“Ik vind het een belangrijk gebaar naar de zwarte community, zij ervaren namelijk nog steeds de gevolgen van ons slavernijverleden. Het is voor veel zwarte mensen een fijne erkenning van het leed dat hun overgroot ouders hebben ervaren en de gevolgen die hun grootouders, ouders en zichzelf nog steeds ervaren.”



“Uit onderzoeken blijkt dat het verleden van voorouders een invloed hebben op huidige generaties. Als door het excuus aanbieden en meer erkenning voor een betere en eerlijke samenleving werkt, denk ik dat het zeker van meerwaarde is.”

Er zijn echter meer tegen- dan voorstanders van excuses. Tegenstanders vinden het vaak **te lang geleden** om nu nog excuses te maken. Bovendien stellen velen dat dit niet generationeel overdraagbaar is. Anderen verwijzen naar andere actoren die ‘dan ook excuses zouden moeten maken’ zoals landen n.a.v. oorlogen, slavernij door andere volken of hedendaagse fenomenen zoals het lot van arbeidsmigranten in Qatar.

“Het gebaar is goed maar heeft weinig zin . Onze generatie is niet verantwoordelijk.”

“Deze generatie is NIET verantwoordelijk voor wat er meer dan 100 geleden gebeurd is, de grootste onzin dus!”

“Het is veel te lang geleden. Geen van de direct betrokkenen leeft nog en onze generatie heeft er niks mee te maken.”

“Ik vind het onzin, je kunt het betreuren, maar wij hebben van de fouten geleerd en ervoor zorgen dat het niet weer gebeurt.”

“En Spanje dan? En Engeland en Duitsland? Waren deze landen vroeger dan zo braaf?”

“Ik zou mij druk maken over landen waar nu op dit moment nog slavernij is! En waar kinderen worden verkocht ipv geld uitgeven aan een museum en een bewustwordings geldverslindend item, schandalig.”



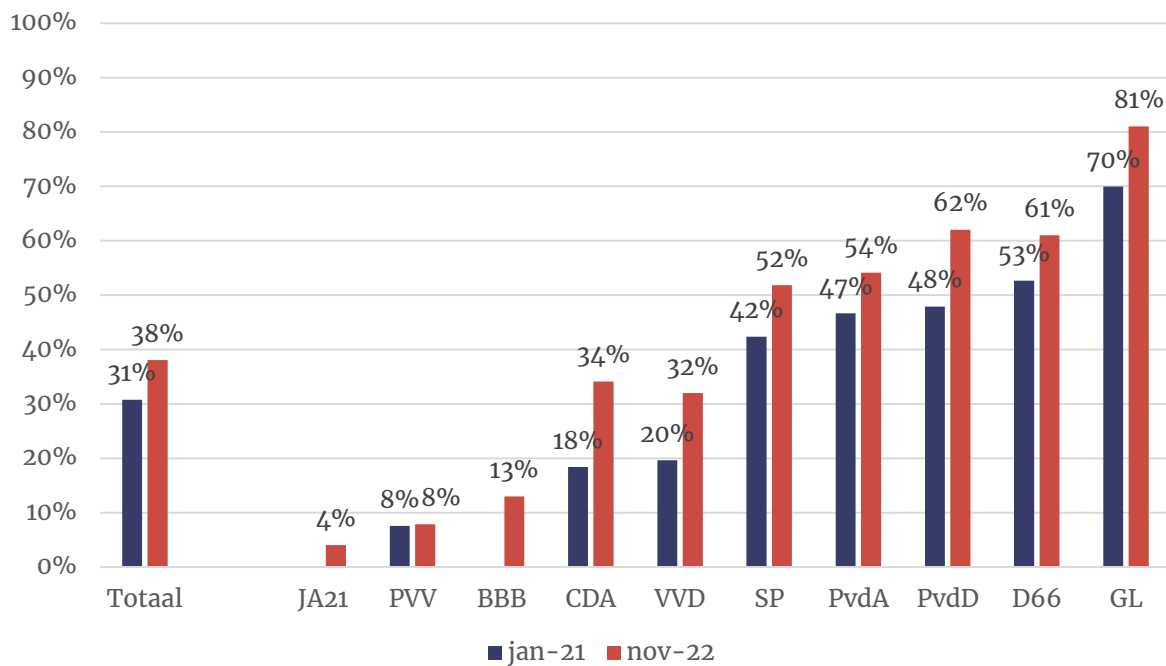
### 2.3 Op links én centrumrechts neemt steun voor excuses toe

Kiezers van links-progressieve partijen (hier: GroenLinks, D66, Partij voor de Dieren, Partij voor de Arbeid en SP) vinden in de meerderheid dat Nederland excuses moet maken. De steun is onder GroenLinks-kiezers veruit het hoogst.

Ook zien we dat kiezers van VVD en CDA langzaam maar zeker richting steun voor excuses toe bewegen. Tijdens de laatste meting betrof dit ongeveer een op vijf, nu is het al een derde.

Kiezers van rechts-conservatieve partijen (JA21, PVV en BBB) zijn bijna altijd tegen excuses.

**Figuur 2.2: Wat vindt u, moet Nederland (als land) excuses maken voor haar rol in de slavenhandel in het verleden?** Naar huidige stemvoorkeur.

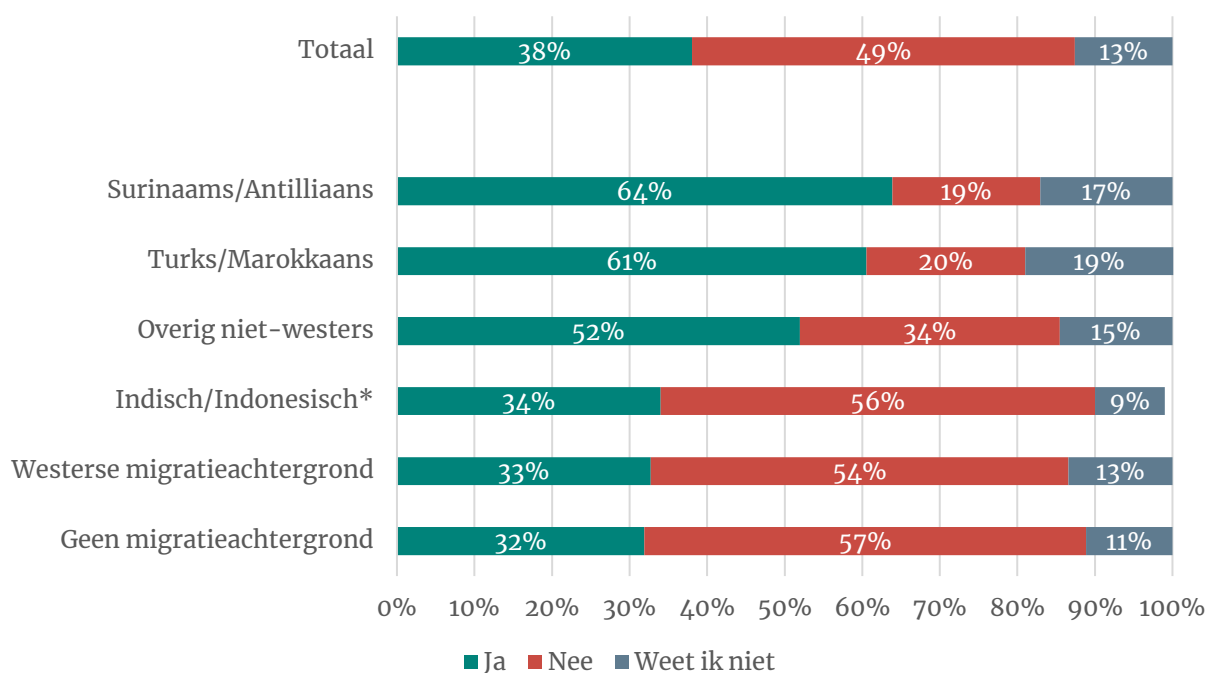


## 2.4 Nederlanders met migratieachtergrond vaker voor excuses

Onder Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders is veel steun voor excuses vanuit de Nederlandse staat (64% voor, 19% tegen). Turkse en Marokkaanse Nederlanders denken ongeveer hetzelfde over de materie, terwijl Nederlanders die zichzelf beschouwen als Indisch of Indonesisch sceptischer zijn. vanwege het lage aantal waarnemingen van deze groep (n=39) moeten deze resultaten als indicatief worden beschouwd.

Ten opzichte van januari 2021 verschillen de bevindingen weinig. Alleen onder Nederlanders zonder migratieachtergrond is de steun duidelijk toegenomen van 24 naar 32 procent.

**Figuur 2.3: Wat vindt u, moet Nederland (als land) excuses maken voor haar rol in de slavenhandel in het verleden?** Naar achtergrond.



## 2.5 Erkenning van aangedaan leed gezien als belangrijkst

Als we aan voorstanders van excuses vragen wat de belangrijkste betekenis zou zijn van het maken van excuses zegt bijna iedereen (85%) 'erkenning van aangedaan leed'. In januari 2021 noemde driekwart deze reden. Ook bewustwording van de geschiedenis wordt vaak genoemd (69%).

**Figuur 2.4: Wat is volgens u de belangrijkste betekenis van het maken van excuses?**

Basis: Nederlanders die voor excuses zijn

	jan-21	nov-22
Erkenning van aangedaan leed	75%	85%
Bewustwording van deze geschiedenis	70%	69%
Tegengaan van racisme in de toekomst	58%	43%
Aanvaarding van schuld	44%	40%
Verzoening tussen bevolkingsgroepen	36%	29%
Het begin van betalen van compensatie / smartengeld	11%	14%
Iets anders, namelijk:	1%	1%
Weet ik niet	2%	1%



## 3 Financiële compensatie

### 3.1 Klein deel voor financiële compensatie

Van de Nederlanders die voor excuses zijn vindt 25 procent dat er financieel gecompenseerd moet worden. Dat is ca. 9 procent van de hele bevolking. Een kleine minderheid dus. In januari 2021 betrof dit nog 5 procent van de totale bevolking.

Van de Surinaams/Antilliaanse bevolking in Nederland is zo'n 40 procent voor een financiële compensatie voor het slavernijverleden.

***Figuur 3.1: Vindt u dat er op deze excuses financiële compensatie of smartengeld moet volgen?***

Basis: Nederlanders die voor excuses zijn

	jan-21	nov-22
Ja	17%	25%
Nee	62%	50%
Weet ik niet	21%	26%





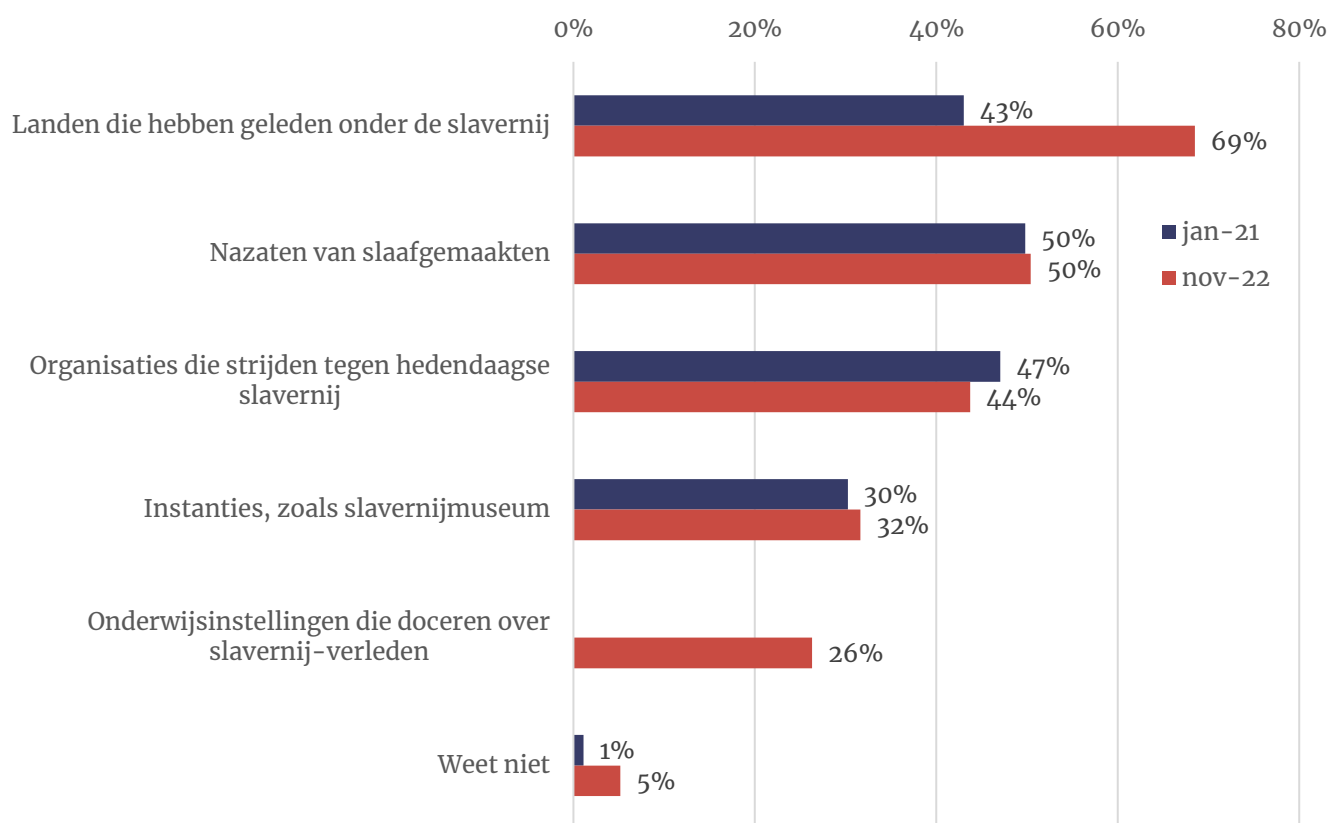
### 3.2 Compensatie vooral bedoeld voor landen die leden onder slavernij

Als men vindt dat er gecompenseerd moet worden vooral genoemd: landen die leden onder slavernij (69%), nazaten (50%) en organisaties die strijden tegen racisme (44%). Vier à vijf procent van de totale bevolking is daarmee voorstander van compensatie voor nazaten van slaafgemaakten. Onder de Surinaams/Antilliaanse gemeenschap betreft dit ook een kleine minderheid van zo'n 20 procent.

Een kwart (26%) vindt dat er geld moet naar onderwijsinstellingen die les geven over het slavernijverleden. Eerder werd bekend<sup>1</sup> dat het kabinet niet van plan is nazaten van tot slaafgemaakten financieel te compenseren maar wel geld wil steken in een fonds waaruit projecten worden betaald voor een betere bewustwording van ons slavernijverleden. De vorige keer namen we deze antwoordoptie niet op.

**Figuur 3.2: Wie zouden deze financiële compensatie of smartengeld moeten krijgen?**

Basis: Nederlanders die voor financiële compensatie zijn



### 3.3 Redenen om niet te compenseren

Degenen die geen excuses willen aanbieden vinden dat niet verstandig omdat het om het 'gebaar gaat en niet om het geld' (58%), slachtoffers niet meer leven (53%) en het moeilijk is om vast te stellen wie en hoeveel betaald wordt (49%).

<sup>1</sup> NOS, 3 november 2022 : <https://nos.nl/artikel/2450928-kabinet-gaat-excuses-maken-voor-slavernijverleden>

## 4 Stellingen over het slavernijverleden

Net als in januari 2021 legden we enkele stellingen voor met betrekking tot het slavernijverleden. De meerderheid (57%) vindt nog altijd dat 'het einde zoek is' als Nederland excuses aanbiedt voor het slavernijverleden. Ook vindt 52 procent dat je geen excuses kunt aanbieden voor iets wat vorige generaties hebben gedaan. Het deel van de bevolking dat het eens is met deze stellingen is wel duidelijk gedaald ten opzichte van de vorige meting.

Meer mensen vinden nu dat excuses een terechte erkenning zijn voor 'nazaten van tot slaaf gemaakten' (van 36 naar 47%) en 'iedereen met een donkere huidskleur in Nederland) van (22 naar 29%). Nederlanders van Surinaamse of Antilliaanse herkomst zijn het beduidend vaker eens met de stellingen (65% en 49%).

Ook denkt inmiddels de helft dat excuses zullen leiden tot miljoenenclaims van landen, organisaties of personen (dit was 39%).

### **Figuur 4.1: in hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?**

Laten zien: % Nederlanders dat het (helemaal) eens is met de stelling.  
Andere antwoordopties: neutraal, oneens, helemaal oneens en weet ik niet.

	Jan '21	Nov '22
Als Nederland excuses maakt voor het slavernijverleden is het eind zoek, dan zou je ook excuses moeten aanbieden voor heksenvervolging en kinderarbeid.	63	57
Je kunt geen excuses maken voor iets wat vorige generaties hebben gedaan	61	52
Het maken van excuses voor het slavernijverleden zal ertoe leiden dat landen, organisaties of personen naar de rechter stappen en miljoenenclaims gaan indienen	39	48
Het maken van excuses voor het slavernijverleden is een terechte erkenning voor de nazaten van slaafgemaakten	36	47
De slachtoffers leven niet meer, dus het heeft geen zin om excuses te maken voor het slavernijverleden	43	41
Het maken van excuses voor het slavernijverleden werkt verdere polarisatie in de hand	45	36
Het maken van excuses voor het slavernijverleden is een terecht gebaar naar iedereen met een donkere huidskleur in Nederland	22	29
Het maken van excuses voor het slavernijverleden zal racisme in Nederland doen afnemen	11	11



## Contactgegevens

### **I&O Research Enschede**

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 - 200 52 00

KVK-nummer 08198802

[info@ioresearch.nl](mailto:info@ioresearch.nl)

[www.ioresearch.nl](http://www.ioresearch.nl)

### **I&O Research Amsterdam**

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 - 308 48 00

[info@ioresearch.nl](mailto:info@ioresearch.nl)

[www.ioresearch.nl](http://www.ioresearch.nl)